

ΦΩΝΗ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ

Έν Ἑλλάδι . . . Δρ. 8
Έν τῷ Ἐξωτερικῷ . . . Φρ. Χρ. 10

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΚΑΤΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΝ

Ἡμεῖς αὐτοὶ ἀπευθύνεται :
Διεύθυνσιν **Φωνῆς τῆς Ἡπείρου**
Ἀ θ ῆ ν α ς

ΕΤΟΣ ΕΚΤΟΝ ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ

γίνονται δεκταὶ ἀπὸ 15 τρέχοντος Σηθείου 1897 μέχρι 15 Σεπτεμβρίου 1898· καὶ ὁφείλουν οἱ αἰτούντες νὰ ἐγγραφῶσι συνδρομηταὶ νὰ ἀποστέλλωσι συνδρομὴν διὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα μόνον.

Ἡ «Φωνὴ τῆς Ἡπείρου» εἶναι τὸ μόνον Ἡπειρωτικὸν ὄργανον τὸ ὁποῖον ἀπὸ ἐξαετίας συντηροεῖ ὑπὲρ τῶν Ἡπειρωτικῶν ζητημάτων καὶ ὑπὲρ τῶν ἀπανταχοῦ διεσπαρμένων Ἡπειρωτῶν.

Λυπηρὰν ἐντύπωσιν παρήγαγον αἱ ἀποκαλύψεις αἱ γενόμεναι ἐνώπιον τῆς ἐπιτροπῆς εἰς τὴν παρεπέμφθη ὁ ἀξιωματικὸς τοῦ ναυτικοῦ κ. Ραυτοπούλου ὡς ὑπόλογος διὰ τὴν ὑπόθεσιν τῶν κενῶν ἐμπυρίων. Ἀπεκαλύφθησαν φρικτὰ πράγματα· ἀπεκαλύφθη σαπρία καὶ ἐλεεινότης· ἀπεκαλύφθη ὅτι ὁ πρίγκιψ Γεωργίος ἐγνώριζε τὴν κενότητα τῶν ἐμπυρίων ἀφ' ἧς ἡμέρας εὐρίσκετο εἰς Μῆλον μεταβαίνων εἰς Κρήτην ὅπως ὑπερασπίσῃ τὴν ἐλληνικὴν σημαίαν καὶ δοξάσῃ τὸ ναυτικόν!!

Καὶ πῶς ὁ χαριτόβρυτος ἀπόγονος τοῦ Βασιλέως Γεωργίου θὰ ἐδοξάζε τὸ ναυτικὸν ἀφοῦ ἐγνώριζεν ὅτι αἱ τορπίλλαι ἄς ἐμελλε νὰ ἐκσφενδονίσῃ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἦσαν ἐνομαί· πῶς ἐμελλε νὰ δοξάσῃ τὸ ἐλληνικὸν ἄνθος καὶ νὰ ἐπισύρῃ ἐκ νέου τὰς συμπαθείας τοῦ ἔθνους; Ἐλθισμόνησε πολὺ ταχέως τὸν ἐνθουσιασμὸν καὶ τὴν ἀγάπην δι' αὐτὸν περιέβαλε τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος ὅτε ἀπῆρχετο εἰς Κρήτην. Ἐχαιρέτισαν ἅπαντες μετ' ἐνδομύχου χαρᾶς τὸ βασιλόπουλον διότι πρῶτην φοράν ἔλλην ἀπῆρχετο νὰ καταλάβῃ ἐχθρικὴν γῆν.

Ἐνθυμούμεθα εἰσέτι τὸν ὑπασπιστὴν Χατζηπέτρον φωνάζοντα ἐν τῇ πλατείᾳ Συντάγματος καὶ τῷ καφενεῖῳ Ζαχαράτου, ὡς κήρυξ δημοπρατηρίου.

— Κύριοι ὁ πρίγκιψ ἀναχωρεῖ.

Ἐνθυμούμεθα τὸν ἐνθουσιασμὸν μεθ' οὗ ἐτρεχεν ὁ λαὸς πρὸς τὸν σταθμὸν καὶ τὰς βροντώδεις ζητοκραυγὰς αἰτίνες προέπεμπον τὸν ἀπόγονον τοῦ Κανάρη.

Ἀλλὰ τί δυστυχία δι' αὐτὸ τὸ ἔθνος! ὁ πρίγκιψ ἐπεζητεῖ μόνον ἐπιδείξεις καὶ ἀπῆρχετο νὰ πολεμήσῃ ἄνευ ὅπλου, ἄνευ ἱφους.

Ἀπειώπησε δὲ τὴν κενότητα τῶν ἐμπυρίων διὰ νὰ μὴ γίνῃ σούσουρο. Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ποῖον; ὁ ἐλληνικὸς στόλος μετέβαινε νὰ ἀνατινάξῃ μετὰ κενὰ ἐμπύρια τὰ ἐν τῷ λιμένι Θεσσαλονίκης ὁρμούντα τουρκικὰ πολεμικά. Τί θὰ συνέβαινεν, ἐὰν δὲν ἐματαιούτο ἡ ἀπόπειρα, εἶνε ἄγνωστον.

Γνωρίζομεν μόνον ὅτι εἰς τὸν πρίγκιπα δὲν ἐπετρέπετο νὰ ἀποσιωπήσῃ πράξιν ἣτις περιήλθεν εἰς γνῶσιν του. Βεβαίως αὐτὸς δὲν εἶναι ὁ ὑπεύθυνος τῆς κενότητος τῶν ἐμπυρίων, ἀλλ' εἶναι ὑπεύθυνος διότι μετὰ τὸν κομπάρσον τοῦ Ἀναστασίου ἀπέκρυψε τὴν κενότητα.

Ἰδωμεν ὅποσα ἄλλα αἵσχη ἐν τῷ μέλλοντι θὰ ἀποκαλυφθῶσιν.

ΝΑΥΤΙΚΑ

Ἡ ἀνακριτικὴ Ἐπιτροπὴ. — Τὰ ἀποκαλυπτόμενα αἵσχη. — Κύριοι φύλαττε τὸ δυστυχὲς ἔθνος. — Οἱ ἄλλοι ὑπεύθυνοι καὶ ὅλοι βγαίνουν λάδι. — Ἐπὶ τῇ τῇ προσβάλλουν τὸν ἐχθρὸν μετὰ κενὰς τορπίλλας.

Τὸ ἀνακριτικὸν Συμβούλιον, τὸ διὰ τὸ ζήτημα τῶν ἐμπυρίων καταρτισθὲν, συνελθὼν προχθὲς ἐπελήφθη τῆς ὑποθέσεως ταύτης. Τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν παρουσίαζεν ὅλως ἀσυνήθη ὄψιν. Οἱ διάδρομοι τοῦ ἐβρίθον ἀξιωματικῶν τοῦ ναυτικοῦ διαφόρου βαθμοῦ, ἐν στολῇ καὶ μῇ.

Τὸ Συμβούλιον ἀπῆρτιζετο ἐκ τοῦ πλοιάρχου κ. **Δ. Μισοῦλη**, **Θεοχάρους**, ἀντιπλοιάρχου, **Γκίνης**, πλωτάρχου καὶ τῶν ὑποπλοιάρχων κ. κ. **Ἀγγελῆ** καὶ **Παπανικολῆ**.

Τὰ μέλη τοῦ Συμβουλίου συνήλθον περὶ ὧραν 9ην π. μ. Μετὰ τὴν δέουσαν εἰσήγησιν, ἣν ἐποιήσατο πρὸς ταῦτα ὁ εἰσηγητὴς κ. Γκίνης, ἐκλήθη εἰς ἀπολογία ὁ τῶς ὑποδιευθυντῆς τῆς ὑποβρυχίου ἀμύνης κ. Ραυτοπούλος, ὅστις, ὡς γνωστὸν, κατηγγέλθη ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τῆς εἰρημένης ὑπηρεσίας πρίγκιπος Γεωργίου, ἐπὶ ἀμελείᾳ περὶ τὴν ὑπηρεσίαν.

Καθ' ἃ ἐπληροφόρηθημεν ὅμως, περὶ τούτου δὲν ὑπέβαλε καταγγελίαν, ἀλλ' ἔκθεσιν. Τούτου ἕνεκα ὁ ἐκ τῶν μελῶν τοῦ Συμβουλίου κ. Θεοχάρης, ἰσχυρίσθη ὅτι δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ διεξαγωγὴ τῆς ἀνακριτικῆς ἐργασίας, προσθεὶς ὅτι παρίσταται ἀνάγκη ὅπως συλλεχθῶσι κρείσσονες ἀποδείξεις.

Ὁ κ. Ραυτοπούλος ἀπελογήθη διὰ μακρῶν, ὑποβαλὼν μάλιστα καὶ ἱκτενεστάτην ἐγγραφὴν ἀπολογία. Ταύτην ὅμως τὸ Συμβούλιον δὲν ἠθέλησε κατ' οὐδένα τρόπον νὰ δεχθῇ, ἐστέρξε δὲ μόνον ὅπως τὴν διαβιβάσῃ πρὸς τὸ ὑπουργεῖον, μετὰ τῆς ἐκθέσεώς του. Μεθ' ὃ ἀρχεται ἡ ἐξέτασις τοῦ κ. Ραυτοπούλου.

Ἐρωτᾶται πρῶτον, ἐὰν εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι, κατὰ τὸ ἄρθρον 5 τοῦ ὁργανισμοῦ τῆς ὑποβρυχίου ἀμύνης, δὲν εἶναι ὑπεύθυνος διὰ τὴν κενότητα τῶν ἐμπυρίων.

Ὁ κ. Ραυτοπούλος ἰσχυρίζεται, ὅτι τὸ ἐμπύριον, ὡς ὃν ἐξάρτημα τῆς τορπίλλης, ὑπάγεται εἰς τὸ ἐπιθετικὸν τμήμα, τὸ ὅλκον τοῦ ὁποῖου διαχειρίζεται ὁ παρὰ τῇ ὑπηρεσίᾳ ταύτῃ ναυπηγὸς· πρὸς ἐπίρρουσιν δὲ τούτου ζητεῖ τὴν προσαγωγὴν τῶν στελεχῶν τῶν γραμματικῶν εἰσαγωγῆς τοῦ ἐπιθετικοῦ τμήματος, δι' ὧν εἰσήχθησαν τὰ ἐμπύρια Schwartzkopf.

— Δὲν σημαίνουν αὐτά; λέγει ὁ κ. Πρόεδρος πάλιν, καὶ μετὰ τοῦτο ἀπευθύνεται πρὸς τὸν ὑπὸ ἀνάκρισιν ἀξιωματικὸν ἡ ἐρώτησις, διατί παρέλαβε τὰ ἐμπύρια, χωρὶς νὰ ἐξετάσῃ ταῦτα.

Ὁ κ. Ραυτοπούλος ἀπαντᾷ, ὅτι ἡ πρὸς παραλαβὴν αὐτῶν ἐπιτροπὴ συνέστη προφορικῇ ἐντολῇ τοῦ πρίγκιπος Γεωργίου, ὅπως παραλάβῃ ταῦτα δι' ἀπλῆς ἀριθμήσεως, τούτου δ' ἕνεκα τὴν αὐτὴν εὐθύνην συνυπέχουν καὶ οἱ ἄλλοι δύο ἀξιωματικοί, ἐξ ὧν συνίστατο ἡ ἐπιτροπὴ, κ. κ. Κανελλόπουλος καὶ Ρομποτσάνος.

Ἡρωτήθη ὁμοίως ὁ κ. Ραυτοπούλος πότε ἀκριβῶς ἐλαβε γνῶσιν τῆς κενότητος τῶν ἐμπυρίων, ἀπαντῶν δὲ κατέθεσεν, ὅτι ἔμαθε τοῦτο ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ναυτικῶν σταλείσης αὐτῷ ἐκθέσεως τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς *Δυτικῆς Μοίρας* καὶ τῆς ἐπισυνημμένης ἀναφορᾶς τοῦ σημαιοφόρου κ. Δοσίου, κυβερνήτου τοῦ ὑπ' ἀριθ.

8 ἀγγλικῶν τορπιλλοβόλου, ὅστις πρῶτος ἀνεκάλυψε τὸ γεγονός.

Ἐν τῷ μεταξὺ προσήρχοντο οἱ μάρτυρες, βαθμηδὸν δ' ἐπλήρωσαν τοὺς διαδρόμους. Ἡ συγκίνησις εἶναι ζωηροτάτη. Ἐγνώσθη ὅτι ἡ ἐγγραφὸς ἀπολογία τοῦ κ. Ραυτοπούλου εἶναι ἐβδόμηκοντα σελίδες. Ἀφ' ἑτέρου διαδίδεται, ὅτι τὸ Συμβούλιον, κατόπιν τῆς ἀπολογίας τοῦ κ. Ραυτοπούλου, διετέθη ὑπὲρ αὐτοῦ, καθὰ μὴ εὐρίσκον στοιχεῖα ἐνοχῆς. Μετ' ὀλίγον ὅμως παρετηρήθη ποιά τις ταραχὴ ἐκ τινῶν διαδόσεων. Ἡ ταραχὴ αὕτη νυξήθη ἰδίως, ὅταν ἐθεσθῇ μέλος τοῦ Συμβουλίου πρὸ τοῦ τηλεφώνου συνενοούμενον μετὰ τῶν ἀνακτόρων. Ἐν τούτοις πληροῦνται καὶ τὰ διάφορα γραφεῖα ἀξιωματικῶν καὶ ἡ κίνησις αὐξάνει. Τὴν προσοχὴν πάντων ἐκίνει ἀνώτερός τις ἀξιωματικὸς μετὰ ἄρρενων καὶ μυῶδες παράστημα. Εἶναι ὁ εὐθαρσὴς πλωτάρχης κ. **Λάζ. Τσαμαδός**, οὗ ἡ κατάθεσις ἐνέχει μεγίστην σημασίαν. *Διηγεῖται, συζητεῖ καὶ δὲν διστάζει νὰ διακηρύσῃ διαπρυσίως τὴν ἐνοχὴν πολλῶν ἐν τῇ ὑποθέσει ταύτῃ.*

Ὁ κ. Τσαμαδὸς καταθέτει, ὅτι ὁ ναυπηγὸς κ. **Ἀναστασιῦ**, καθ' ἣν ἡμέραν ἡ ἐπιτροπὴ ἐξήταζε τὰ κενὰ ἐμπύρια τῷ ἀνέφερεν, ὅτι ἐλάβε γνῶσιν τούτου ἀπὸ τῆς ἐν Μῆλῳ παραμορφῆς τοῦ τορπιλλικοῦ στόλου· ἐπὶ τῇ ἐρωτῇ του δὲ εὐν τὸ ἀνέφερεν εἰς τὸ ὑπουργεῖον, ἀπῆρτησεν ὁ κ. **Ἀναστασιῦ**, ὅτι κατόπιν συνεννοήσεως μετὰ τοῦ πρίγκιπος Γεωργίου, ἀπεφασίσατο νὰ τὸ ἀποκρύψῃ διὰ νὰ μὴ γένη σούσουρο! Προσθέτει δὲ ὅτι, ὡς τῷ εἶπεν ὁ κ. **Ἀναστασιῦ**, τοῦτο τὸ ἀνεκάλυψε παίζων μετὰ τινος ἐμπυρίου, ὅπερ ἐλύθη ἀφ' ἑαυτοῦ.

Ἐρωτᾶται ὁ κ. Τσαμαδός, ἐὰν εἶναι εὐκολὸς καὶ ἀκίνδυνος ἡ ἀποκόλλησις τῶν ἐμπυρίων.

— Αὐτὰ τὰ ξέρουν αὐτοί, ἀπαντᾷ. Ἐπειτα αὐτὸς κάνει καὶ θαύματα προσθέτει, ὑπονοῶν τὸν κ. **Ἀναστασιῦ**.

Ὁ κ. **Ἀναστασιῦ** ἀρνεῖται διαρρήδην τὸ ὅτι κατέθεσεν ὁ κ. Τσαμαδός. Ἐνεκα τούτου, ἐξερχόμενον τοῦ κ. **Ἀναστασιῦ**, καλεῖται αὐθις ὁ κ. Τσαμαδός, ὅστις καταθέτει τὰ αὐτά, προσθέτων, ὅτι γνωρίζουσι ταῦτα καὶ ἄλλοι ἀνώτεροι ἀξιωματικοί, οἵτινες τὰ ἤκουσαν ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ κ. **Ἀναστασιῦ**.

Ἡ ἐκ τῆς μέχρι τούδε διεξαχθείσης ἀνακρίσεως προσηνεύει ἐντύπως παρὰ τοῖς ἀξιωματικοῖς εἶναι ὅχι εὐάρεστος. Ἐκκοινολογεῖτο πλέον μεταξὺ αὐτῶν ἀπροκαλύπτως, ὅτι προσπαθεῖται κατεβλήθησαν, ὅπως ἀποκαλυφθῶσι μόνον τὰ τὸν κ. Ραυτοπούλου ἀφορῶντα, μὴ ἀνασυνθῇ δὲ καθ' ὅλοκληρίαν ὁ τὸ σκανδαλώδες τοῦτο ζήτημα καλύπτων πέπλος.

Μετ' αὐτοὺς ἐκλήθη ὁ ἀνθυποπλοίαρχος κ. **Ραζοκόπουλος**. Οὗτος ἠρωτήθη κατ' ἀρχὰς ἐπὶ τῶν αὐτῶν θεμάτων, ἐφ' ὧν καὶ οἱ πρῶτοι μάρτυρες. Κατέθεσε δὲ ὅτι, ὅταν παρέλαβε τὰ ἐμπύρια, τῷ ἐγένοντο παρὰ τοῦ ὑποδιευθυντοῦ κ. Ραυτοπούλου αἱ δέουσαι συστάσεις περὶ τοποθετήσεως μετὰ προσοχῆς τοῦ περιέχοντος τὰ ἐμπύρια κιβωτίου, ὅπως μὴ ἐπέλθῃ ἐκρηγῆς (ὅπερ σημαίνει ὅτι θεωρεῖ τὰ ἐμπύρια πλήρη).

Κατόπιν ἠρωτήθη παρὰ τοῦ κ. Ραυτοπούλου, ἐὰν, κατὰ τὴν εἰς Θεσσαλονίκην ἀποστολὴν του, εἶχε λάβῃ εἰδικὰς ὁδηγίας τινῶν τορπιλλῶν ὅδε νὰ κάμῃ χρήσιν;

— Ὁ ναυπηγὸς **Ἀναστασιῦ**—ἀπαντᾷ ὁ κ.

[illegible]

ἀπὸ τῆς Θεσσαλίας, ὥστε αἱ ἐν Θεσσαλίᾳ ἦ-
ται οὐδεμίαν ἡδύνατο νὰ ἔχωσιν ἐπιρροὴν ἐφ'
ἡμῶν, ἐν πάσῃ δὲ περιπτώσει ἡ κατάληψις τῶν
Ἰωαννίνων θὰ ἦτο ἄριστον ἀντιτάξιμα τῆς
κατοχῆς τῆς Λαρίσης. Ἀλλὰ δυστυχῶς, ἐνῶ
ἡμεῖς ἀναμένομεν ἀπρακτοῦντες, οἱ Τούρκοι
ἀνέλαβον τὸ θάρρος τῶν καὶ τὴν πρωίαν τῆς
Τετάρτης ἤρχισαν ἐπιχειροῦντες νὰ κάμψωσι
τὴν δεξιάν ἡμῶν, ἀπωθήσαντες ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ
ὕψους μέχρι τῶν πλευρῶν τοῦ στενοῦ. Τὴν
κορυφογραμμὴν κατεῖχον τὴν ἡμέραν ἐκείνην
ὀλίγοι εὐζώνοι μόνον καὶ μιὰ φουκιὰ ἀνταρ-
τῶν Κερκυραίων. Κατὰ μῆκος τῶν κορυφῶν
εἴχομεν ἀνεγείρει χαμηλοὺς τοίχους ἐξ ἀσυναρ-
μολογητῶν λίθων, χάριν προφυλάξεως καὶ ἐξ-
όπισθεν αὐτῶν διηυθύναμεν σύντονον πῦρ κατὰ
πλήθους Τούρκων καὶ Ἀλβανῶν, οἵτινες ἐ-
προχώρουν διὰ μέσου ἐρυθρῶν, ἡμικαλλιεργη-
μένων ἀγρῶν ἐπὶ τινος ὁρπεδίου, ὅχι πολὺ
κάτωθεν ἡμῶν. Τὴν ἐπίθεσιν αὐτῶν ὑποστήριξε
σφοδρὸν πῦρ πολυκρίθμου ἐχθροῦ, κεκρυμμένου
ὀπισθεν χάους φαιῶν βράχων πρὸς τὴν πλευ-
ρὰν τοῦ ἀπέναντι ὄρους. Τὴν δεξιάν, κατέ-
φθασαν πρὸς ἐπικουρίαν ἡμῶν δύο ὁρεινὰ τη-
λεβόλα, μέχρι τῆς νυκτὸς δ' ἐτηροῦμεν εὐ-
σταθῶς τὰς θέσεις μας. Δυστυχῶς οἱ ἄνδρες
ἦσαν ἡναγκασμένοι νὰ μένωσιν ἐκεῖ ὅλην τὴν
νύκτα, καίτοι ὁρὸς διαπεραστικὴ διεδέχθη τὸ
καῦμα τοῦ ἡλίου, ὑπέφεραν φρικτωδῶς δ' ἐκ
διψῆς. Τὴν ἐπομένην ἐνισχύθησαν δι' ἐνὸς
συντάγματος πεζικοῦ καὶ ἡ πρωία παρήλθεν
ἡσυχος. Ἀλλὰ περὶ τὴν τρίτην καὶ ἡμίσειαν
μεταμεσημβρινὴν ἡ ἐπίθεσις ἐπανελήθη με-
νωδῶς, τῶν Τούρκων ἀνερχομένων εἰς 5000
ἄνδρας κατὰ τὰς ἐπιεικεστέρους ἐκτιμήσεις.
Ἐπ' ὀλίγον, καὶ ἐναντίον τοιοῦτου ἀριθμοῦ,
ἐν τοῦτοις ἐτηρήσαμεν τὰς θέσεις μας· ἀλλὰ
περὶ τὴν πέμπτην τὰ τηλεβόλα ἀπεσύρθησαν,
οἱ πεζοὶ ἤρχισαν νὰ βλέπωσιν ὀπισθεν τῶν καὶ
ὡς ἀπὸ κοινῆς συμφωνίας ὑπεχώρησαν τρία ἢ
τέσσαρα μέτρα. Μερικοὶ ἐφώναζαν:

— Τί νὰ κάμουμε;

Εἰς ἀξιωματικὸς ἀπήντησεν.

— Φύγετε!

Καὶ οἱ ἄνδρες εἰς μακροὺς κυανοὺς στοί-
χους κατέκλυσαν τὸ ἀπεψιλωμένον ὄρος, ζη-
τοῦντες σκέπην εἰς τοὺς πρόποδας. Ὀλίγα
λεπτὰ κατόπιν σμήνος μαύρων προσώπων κα-
τεπλημύρηναν τὰς θέσεις μας, κραυγάζοντες
καὶ πυροβολοῦντες ἀσκόπως. Αἱ τουρκεῖαι
σάλπιγγες ἐσάλπισαν τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου καὶ
ἡ μόνη ἐλπίς νίκης ἡμῶν ἐξέλιπεν.

Ἦτο ἡ πέμπτη ἐσπερινὴ ὥρα τῆς Πέμ-
πτης 17)29 Ἀπριλίου. Ὑπέθετα, ὅτι ἡ πυ-
ροβολαρχία μας καὶ τὸ πεζικὸν μας θὰ ὑπε-
χώρουν κατὰ ἐν μίλιον περίπου, ἐκεῖ δὲ θὰ
ἐγκαθίσταντο τὸ μέτωπόν τῶν πρὸς μάχην.

**Εἰς πολλὰς θέσεις τὴν ὁρεινὴν ὁδὸν, τὴν ἄγουσαν πρὸς τὴν Ἄρ-
ταν, ἡδύνατο νὰ ὑπερασπίσωσιν ὀλίγοι
γενναῖοι ἄνδρες κατὰ στρα-
τοῦ ὀλοκλήρου· ἀλλ' εἰς τὴν θέαν τῶν
Τούρκων ἀπὸ τῆς κορυφῆς, ἀνεξήγητος πανι-
κὸς κατέλαβεν ἡμᾶς. Ὡς οἱ ἀρχαῖοι Ἕλλη-
νες ἐπίστευον, ὁ πανικὸς ἐνέχει τι τὸ ὑπερφυ-
σικόν. Κακὸς δαίμων ἐνσκήπτει καθ' ἡμῶν,
δαίμων διάφορος παντὸς ἄλλου καὶ ἐξόχως
ἰσχυρὸς. Ὁ δαίμων οὗτος ἐπληττεν ἡμᾶς ὡς
ἄγγελος ὀλέθρου. Ἐὰν δὲν εἴχομεν νὰ κάμωμεν
ἢ μόνον μετὰ στρατιώτας, ὁ πανικὸς ἡδύνατο ν'
ἀνασταλῇ. Ἀλλὰ σμήνη ἀτάκτων παρηκολού-
θουν διαρκῶς τὸν στρατὸν, τοῦτο μὲν ἐπὶ τῇ,
ἐλπίδι ὀλίγων τουφεκοβολισμῶν κατὰ τῶν Τούρ-
κων, τοῦτο δὲ ἐπὶ τῇ προσδοκίᾳ λαφύρων. Οἱ
ἀντάρται ἦσαν οἱ πρῶτοι τραπέντες εἰς φυγὴν.
Εἶδον αὐτοὺς φεύγοντας, μετὰ τὴν ρυπαρὰν φου-
στανέλλαν καὶ τὴν μαλλιαρὰν κάππαν κυματι-
ζούσας εἰς τὸν ἄνεμον, ὡς κοπάδιον νεανίδων
μετημφισμένων εἰς ληστὰς κωμικοῦ μελοδρά-
ματος.**

Ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς φυγῆς τῶν ἀνταρτῶν,
οἱ κάτοικοι πάντες εἶχον ἐξεγερθῇ. Εἰς τὸ ἀ-
κουσμα τῆς ἰαχῆς τῆς μάχης συνέλεξαν τὰ ποι-
μνία τῶν, περιέδεσαν τὰ παιδιὰ τῶν εἰς τὰ λί-
κνα τῶν, περιετύλιξαν γύρω τὴν κλινοστρωμνὴν

τῶν καὶ ἡτοιμάσθησαν εἰς τὴν πρὸς σωτηρίαν
φυγὴν. Ἦδη, εἰς τὸν ἦχον τῶν τουρκεϊκῶν
σαλπίγγων, ἐξήρχοντο ἀγγελῶδες ἀπὸ παντὸς ἀ-
θλοῦ χωρίου καὶ ἀποκρύφου ὁρεινοῦ ἀσύλου καὶ
ἐπλημύρουν τὴν μεγάλην ὁδὸν, φωνάζοντες ὅ-
τι εἰς τὸν ἄλλον δι' ὁδεῶν κραυγῶν καὶ ὀδηγοῦν-
τες πρὸς τὰ πρόσω τὰς αἰγὰς τῶν δι' ἀσφαί-
ρων φυσιγγίων τὰ ὁποῖα ἐρρίπτον ὑπὲρ τὰς κε-
φαλὰς τῶν. Καὶ ὁ ἄριστος στρατὸς δυσχερῶς
θὰ συνεκρατεῖτο ἐνώπιον τοιοῦτου θαύματος.
Οὐδὲν φρικτότερον περικτὸν τῆς ὀφθαλμοῦ ἄλλων
ἀνθρώπων φευγόντων. Ἐν τῇ συμφορῇ καὶ
τῇ συγχύσει, τὸ αἶσθημα τῆς ἰδίης προσωπι-
κότητος, τὸ αἶσθημα τῆς ἀτομικῆς ἐντροπῆς
χάνεται, μόνον δὲ τὸ αἶσθημα τῆς ἐντροπῆς—
ἐντροπῆς ἀπέναντι τῶν συναδέλφων ἢ ἀπέναντι
τῶν ξένων, ἐντροπῆς μὴ τὸ ἀκουσμα τῆς φυγῆς
φθάσει εἰς τὰ ὅσα ἄλλων μακρὰν—μόνον τὸ
αἶσθημα τοῦτο συγκρατεῖ τοὺς πλείστους τῶν
ἀνθρώπων εἰς τὰς θέσεις τῶν, ὅταν εἶνε ἐκτε-
θειμένοι εἰς τὸν θάνατον. Ἀλλ' ἐν τῇ χαώδει
ἐκείνῃ πανικῇ, οἱ στρατιῶται ἐστεροῦντο τῆς
ἀσπίδος ταύτης τῆς ἐντροπῆς· καὶ ἐνῶ οἱ Τούρ-
κοι ἐπυροβόλουν ἀκόμη ἀπὸ τῶν ὑψωμάτων, τὰ
τηλεβόλα μας ἀπεμακρύνοντο καὶ ἐπὶ παντὸς
λόφου τ' ἀποσπάσματα ἐρρίπτον τὰ κλινοσκε-
πάσματα τῶν καὶ ἐφευγον ἀναμειγνύμενοι εἰς
τὸν συμφορῶν τῶν κτηνῶν, τῶν γυναικῶν καὶ
τῶν ἀνταρτῶν. Οὐδεὶς οὐτε κἄν ἐδοκίμασε ν'
ἀνακοπῇ τὴν καταδίωξιν. Εἰς μίαν θέσιν, ὅπου
ἐν χωρίον δεσπόζει τῆς εἰσόδου στενοῦ τινος καὶ
ὅπου τὰ περίεξ εἶχον ἰσχυρῶς ὀχυρωθῇ, ἡμῶν
βέβαιος ὅτι ἄμυνά τις θ' ἀντετάσσετο, καὶ ἐ-
πειδὴ ἡδὴ εἶχε νυκτώσει, περιετύλιχθη μέσσα
εἰς τὸ σκέπασμά μου καὶ ἡθέλησα νὰ κοιμηθῶ.
Ἦδη, ἐνῶ διηρχόμην εἶχα διακρίνει στρατιώ-
τας ἐγκαταλείποντας τὰ χαρὰκώματα καὶ συν-
θλιβομένους μεταξὺ τοῦ πλήθους, ἐν τῇ πόθει
τῆς διαφυγῆς. Δὲν εἶχε παρῆλθαι μία ὥρα, ὅταν
κάποιος με συνήντησε φωνάζων, ὅτι μεταξὺ ἐμοῦ
καὶ τῶν Τούρκων δὲν ὑπῆρχε πλέον οὐδὲ εἰς
στρατιώτης. Οὕτω, νύκτωρ, ἤρχισαμεν βεδί-
ζοντες καὶ διαρκῶς προσκρούοντες ἐπὶ ἀποκρή-
μνον ἄτραπὸν μεταξὺ ὁρέων καὶ ὑγροῦ ἔλους,
φωτιζόμενοι ὑπὸ μόνων τῶν πυρολαμπίδων καὶ
τῶν ἀπαισιῶν φλογῶν πυρπολούμενον χωρίον.

Οἰκτρὸν ἦτο νὰ βλέπῃ τις τὰς χωρικάς συ-
ρομένας ἀνευ γογγυσμῶν ὑπὸ φορτίον, ἀποκρύπτον
αὐτὰς σχεδὸν ἐντελῶς· φορτίον παιδίων, ὀρνί-
θων, μοσχάρων, παντὸς οἰκιακοῦ σκεύους τὸ
ὁποῖον ἡδύνατο νὰ διασώσωσιν—ἐνῶ παρα-
πλεύρως αὐτῶν γυμνόποδα παιδιὰ προσέκοπτον
κατὰ τῶν ὀξυτόμων λίθων τῆς ὁδοῦ, ὀδηγοῦντα
ἐρίφιον ἢ πρόβατον καὶ ἀποροῦντα ποῦ ἐβαιαν
οὕτως, ἐν μέσῳ τοῦ σκότους. Ἡ μόνη ἀπάντη-
σις εἰς τὰς ἐρωτήσεις τῶν ἦτο, ὅτι ὁ Τούρκος
ἔρχεται. Παράδοξος διδασκαλία διὰ παιδιὰ, μά-
θημα οὐδέποτε διδασκῆναι εἰς Ἀγγλοπαιδείας.
Ἀλλ' ἂν ὁ Τούρκος ἐπῆρχετο πράγματι, ἡ ἐξ
εἰκοσι χιλιάδων μιλλίων ὁδὸς αὕτη θὰ καθίστατο
θέατρον σφαγῆς, σχεδὸν ἀρμενικῆς κατὰ τὴν
φρίκην. Καὶ ἂν κατάρθωνε νὰ προχωρήσῃ με-
ταξὺ τοῦ ἀνυπερασπίστου πλήθους μέχρι τῆς
ἐσπέρας, ἂν κατάρθου τὴν νύκτα ἐκείνην νὰ
εἰσέλθῃ εἰς τὴν Ἄρταν ἀνευ οὐδενὸς πυροβο-
λισμοῦ, εἰς τὰς ὁδοὺς αὐτῶν καὶ τοὺς κήπους θὰ
ἡδύνατο νὰ στήσῃ μακκελεῖον φοβερόν.

Εὐτυχῶς δι' ἡμᾶς ὁ Τούρκος ἀνέπτυξε κατὰ
τὴν καταδίωξιν τὴν ἀεπιφύλαξιν καὶ τὴν σύνε-
σιν· ἐκείνην, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ λόρδος Σὼλ-
σβαρ ἀσμενίζει ἐν τῇ διπλωματίᾳ. Πράγματι
ἐπὶ δύο ὀλοκλήρους ἡμέρας οὐδὲ ἓνα Τούρκον
εἶδα ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ταύτης, ἡναγκάσθη δὲ νὰ
ἐπιστρέψω εἰς ἀπόστασιν ὀκτὼ μιλίων ἐπ' αὐ-
τῆς, ὅπως ἀνέυρω ἵχνος αὐτοῦ.

Ὅταν ἐξημέρωσεν, ὀλοκλήρος ὁ στρατὸς,
ἐκτὸς ὀλίγων προφυλακῶν, διαβάς τὴν γέφυ-
ραν, εἶχεν ὑποχωρήσει ἐπὶ ἑλληνικῷ εὐάφους.
Πᾶν ὅ,τι ἐκερδήσαμεν κατὰ τὰς φαιδράς ἐκείνας
ἡμέρας, ἀπέλιπες ἐγκατελείπομεν. Τὴν γέφυ-
ραν ἐπλημύρουν ἀκόμη ποιμνία προβάτων καὶ
χωρικοὶ, ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ στρατοῦ καὶ αὐτὸ τὸ
πυροβολικὸν εἶχε διαβῇ αὐτὴν, οἱ στρατιῶται
δὲ περιεπλανῶντο ἀνὰ τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως
καθ' ὁμάδας χειρονομούσας καὶ ἐξαγριωμένας.

Ἐπὶ τῆς ὁχθῆς τοῦ ποταμοῦ, παρὰ τὴν γέφυ-
ραν, ὑψοῦται παμμεγέθης πλατάνος, ἀπὸ τῶν
κλάδων τοῦ ὁποίου οἱ Τούρκοι συνείθιζαν ν' ἀ-
πυχονῶσι τοὺς Ἕλληνας πατριώτας κατὰ
τὸν παλαιὸν καιρὸν, ὅτε ἐκυθέρων τὴν Ἄρταν.
Ὑπὸ τὴν σκιὰν αὐτοῦ ἵστατο ὁμιλος ἀξιο-
ματικῶν, ὅστις ἀπετέλει αὐτὴν τὴν εἰκόνα τῆς
ἀπελπισίας. Δὲν εἶδον διαταγὰς, δὲν ἐπεχει-
ρουν κἄν ν' ἀνασυντάξωσιν ἔστω καὶ ἓνα λό-
χον. Ἀφῆνον ἀπλῶς τὰ πράγματα ν' ἀκολου-
θοῦν τὸν ροῦν τῶν πραγμάτων δὲ πανταχοῦ τῆς
πόλεως τὰ πράγματα ἠκολούθουν τὸν ροῦν
τῶν. Νομίζω, ὅτι οἱ χωρικοὶ φυγάδες ἦσαν οἱ
πρῶτοι ἀναλαβόντες θάρρος. Κάποιος ὠνόμασε
τὰς γυναῖκας «πρακτικὸν φύλον». Ὅπως δὴ-
ποτε τὰ παιδιὰ ἐπρεπε νὰ τραφοῦν, νὰ πα-
στρευθοῦν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἡττον, νὰ δα-
ροῦν καὶ νὰ κοιμηθοῦν. Καὶ οὕτως ἐνῶ οἱ
σαρατιῶται ἐξηκολούθουν κραυγάζοντες ὅτι
ἐπταῖον πάντες οἱ ἄλλοι ἐκτὸς αὐτῶν καὶ
πολὺ προτοῦ οἱ ἀξιωματικοὶ ἀπαλλάξωσιν ἐ-
αυτοὺς πάσης μομφῆς, ἀναριθμητοὶ οἰκογένειαι
κατεκλίθησαν ὑπὸ τὰ πορτοκαλλόδενα τὰ με-
ταξὺ τῆς γεφύρας καὶ τῆς πόλεως, καὶ καθή-
συχασαν ὡς εἰς τὸν ἴδιον οἶκον, ἀρμαδιασμένοι
ὑπὸ τὴν μικροσκοπικὴν σκιὰν ἐκάστου δένδρου
μετὰ τῶν ὑπαρχόντων καὶ τῶν ποιμνίων τῶν
ὀλόγυρα.

Ἀναριθμητοὶ ἄλλοι ἐπλανῶντο πέραν τοῦ
ποταμοῦ ἢ μακρὰν πρὸς τὴν δημοσίαν ὁδὸν
καὶ ἕστησαν τὰς λεπτάς σκηνὰς τῶν ὑπὸ τὰ ἐ-
λαϊοδένδρα ἢ ἐπὶ τῶν βράχων τῶν ὁρέων, ὅπου
αἱ αἰγὲς ἡδύνατο νὰ εὐρωσι τροφήν, ἐνῶ αἱ
ἀγελάδες καὶ οἱ ἵπποι ὠδηγοῦντο μεταξὺ τῶν
ὠρίμων σταχῶν. Τὴν μεταμεσημβρίαν συνέλε-
ξαν διαφόρους κλάδους καὶ ὡς εἰς πολυδα-
νισμένον πικνὸν, μακρὰν στῆλαι καπνοῦ
ἀνέθωρον ἀπὸ ἀσυνήθων ἐστῶν. Τὴν ἐσπέραν
εἶδα χωρικάς νὰ κοπανίζουσιν τὰ ράκη τῶν μέσα
εἰς τὸ νορὸ τῶν χανδακίων, νὰ ταλαιπωρῶνται
καὶ νὰ βασανίζονται ὡς ἐν τῇ συνήθει ζωῇ,
λικνίζουσι τὰ λίκνα τῶν τέκνων τῶν ὑπὸ τὸν
ἐναστρὸν οὐρανόν. Ἐνομίζατε, ὅτι ἐκαμνον τὸ
φυσικώτερον πρᾶγμα τοῦ κόσμου. Παρὰ πάντα
κίνδυνον καὶ πᾶσαν ἀνατροπὴν, μετὰ συνεχείας
ἀδιαπτώτου, τῆς ζωῆς ὁ συνήθης κύκλος ἐξη-
κολούθει. Ἐνίοτε αἱ γυναῖκες ὠμίλουν πρὸς
ἐαυτάς, ὅταν τὰ σχοινία, δι' ὧν εἶχον ἀνηρη-
μένον τὸ φορτίον τῶν ἀπὸ τῶν ὤμων, ἐκόπτετο·
ἀλλὰ δὲν ἤκουσα αὐτὰς νὰ γογγύζωσιν. Ἐὰν
ἡδύνατο νὰ συμπαραλάβωσι μαζὴ τῶν τὴν
οἰκογένειαν καὶ τὰ πράγματά τῶν, ἦσαν εὐ-
χρηστημέναι. Ὅταν πολεμῇ τις μετὰ τὸν Τούρ-
κον, αἱ βάσανοι αὐταὶ ἀποτελοῦν μέρος τοῦ πο-
λέμου. Εἴτε μετὰ Τούρκον ὅμως πολεμεῖ εἴτε με-
τὰ Τούρκον, τὸ καζάνι πρέπει νὰ βράσῃ, ἡ ζωὴ
ἔχει τὰ δικαιώματά της. (ἀκολουθεῖ)

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΤΜΟΠΛΟΪΑ

Γ. Δ. ΠΟΡΤΟΛΟΥ καὶ Β. ΜΑΝΙΑΝΗ

ΑΤΜΟΠΛΟΙΟΝ «ΑΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ ΕΛΠΙΣ»

Ἀναχωρήσεις ἐκ Πειραιῶς

ΤΕΤΑΡΤΗΝ ὥραν 8 π. μ. δι' Ἀγίαν, Μέθαναν, Πόρον, Ἰθάκην, Σπέτσας, Χέλιον, Λαωνίδιον, Ἄστρους καὶ Ναύπλιον.

ΠΕΜΠΤΗΝ ὥραν 9 π. μ. διὰ Λουτράκιον, Ἀντικυραν, Ἰτέαν, Γαλαξείδιον, Βιτρινίτσαν, Πάτρας, Ἰθάκην, Σάμην, Ἀγ. Εὐφυσίαν, Φισκάρδον, Λευκάδα, Βόνιτσαν, Κόπριναν καὶ Καρθαγαρά.

Πλείοτεραι πληροφορίες δίδονται εἰς τὸ ἐν Πειραιεὶ πρακτορεῖον, Πλατεία Καραϊσκάκη καὶ ἐν Ἀθῆναις ὁδὸς Σταδίου κάτωθεν τοῦ ἐνοδοχείου Ἀθηνῶν.

Δωμάτιον εὐαερόν εἰς Κεντρικὴν θέσιν καὶ εὐθυνόν, καταλλήλῳ διὰ φοιτητὴν ἢ ἐμποροῦ-
πάλληλον ἐνοικιάζεται. Πληροφορίαι εἰς τὸ γρα-
φεῖον ἡμῶν.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΑΠΑΣ
ΙΑΤΡΟΣ

Διδάκτωρ τῆς Ἱατρικῆς Σχολῆς τῶν Παρισίων.
Λέγειται 8—10 π. μ. καὶ 2—4 π. μ.
ΤΟ ΣΑΒΒΑΤΟΝ τοῦς πτωχοὺς δωρεάν
(67 ὁδὸς Σωκράτους Πλατεία Ὀμονοίας 67)